

MAAOMAVALITSUS

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

24. OKTOOBER 1932. A.

Nr. 10

KÜMNES AASTAKÄIK

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: F. Wellner.

Tellimise hind:	Toimetus ja talitus:	Kuulutuste hind:
Aastas Kr. 5.—	Tallinnas, Suur Roosikrantsi uul. Nr. 12.	1 lhk. Kr. 20.—, ½ lhk. Kr.
Pooles aastas „ 2.50	Telefon Nr. 452-72.	10.—, ¼ lhk. Kr. 5.—, 1/8 lhk.
1923 aastak. „ —.50	Posti jooksev arve Nr. 252.	Kr. 2.50, 1/16 lhk. Kr. 1.25.
1924—1931. a. à „ 2.50	Jooksev arve: Eesti Panga Tal- linna osakond Nr. 609.	Dokumentide kaotamise kuulu- tused 50 senti dokumendi pealt.

Ilmub üks kord kuus, 12 numbrit aastas.

SISU:

Meie matmispaikade korraldusest—J. Jaaska	Lhk. 153
Maakonnaomavalitsuste ümberkorraldamise kava põhimõtetest	„ 156
Kas maakonnaülem lahendab maaomava- litsuste küsimuse? — G. Maurer	„ 160
Omavalitsuste päevauudiseid	„ 162
Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja omavalit- suste tegevusest	„ 163
Küsimusi ja vastuseid	„ 165
Kuulutusi	„ 152

Kuulutatakse maksvusetaks:

- 1) Johan Tikkopi hobusepass, väljaantud Pangodi vallavalitsusest 2. okt. 1923. a. nr. 34. all.

Perekonnaseisu

kantselei margid

25- ja 50-sendilised

o n s a a d a

**Eesti Maaomavalitsuste Liidu
büroost**

hinnaga 10 senti poogen (20 tükki).

Eesti Omavalitsuste Kinnitus A.-S.

„OMA“

**Põhi- ja tagavarakapitalid üle
Kf. 520.000.—**

toimetab

**tule-,
elu-,
rahe-,
koduloomade-,
murdvarguse- ja
klaasikindlustusi.**

Edasikindlustuste vastuvõtmine valdade vastastikku kindlustusseltsidelt.

Seltsi osanikkudeks on kõigi maakondade omavalitsused, paljud linna-, alevi- ja valdade omavalitsused.

Seltsil omad majad Tartus ja Viljandis.

Juhatus ja peakontor: Tartus, Riia tn. 41, telef. 3-44 ja 5-62.

Peaagentuurid:

Tallinnas, Väike-Karja tn. 3, telef. 437-59.

Rakveres, Viru Pangas, telef. 109.

Pärnus, Riiutli tn. 29, telef. 2-30.

Agentuurid kõigil pool üle maa.

Tähelepanu!

Suur hinnaalandus!

Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatus otsusega 7. oktoobrist s. a. on võimalik saada Liidu kirjastusel ilmunud raamatuid ja ajakirja „Maaomavalitsuse“ eelmisi aastakäike

poole hinnaga

n i m e l t:

„Maaomavalitsus“ 1923. a.-k.	Kr. 0.50
„ „ 1924—1931. a.-k. à	„ 2.50
„Esimene Eesti omavalitsustegelaste kongress“	„ 1.25
„Vallaomavalitsuste ameerikaviisiline raamatupidamine“	„ 1.25
Omavalitsustegel. kalender 1929/30. a. presspaan köites	„ 0.60
„ „ 1929/30. a. kuldköites	„ 0.90
„Meie maaomavalitsuste ümberkorraldamise sihid“	„ 0.30
„Vallaomavalitsuste ameerikaviisilise raamatupidamise revideerimise kava“	„ 0.25
„Eesti ravitsus- ja suvituskohad“	„ 0.35

TELLMISED ADRESSEERIDA:

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIT, TALLINNAS.

Tellimisraha võib ka maksta Posti jooksvale arvele nr. 252, nimetusega „Eesti Maaomavalitsuste Liit“, igas postkontoris ja selleks kindlaksmääratud postiagentuurides, ühtlasi raha sissemaksimisest meile teatades.

Meie matmispaikade korraldusest.

J. Jaaska.

(Järg.)

Need on tähtsamad nõuded matmispaikade kohta tervishoidlikult seisukohalt. Enam-vähem on nad rahuldavad, kuid meie vanade surnuaedade tihti väga hädaohtlik asend, elamutele ja kaevudele ning veekogudele lähedalolek, oleks tulnud määruses reguleerimisele võtta nende surnuaedade osalise sulgemisega. Maksev määrus sarnaseid küsimusi ei puuduta. Ka on vähe nõudest, et põhjavesi matmispaikadel oleks vähemalt 3 mtr. sügavusel. Tervishoiu mõttes on tarvis nõuda, et matmispaikade pindala oleks kuivatatud ja põhjaveed hoopis kõrvale juhitud. See on tähtis ka laipade kiiremaks mullaks muutmiseks.

Matmispaikade välise ilme ja korra kohta on määruse nõuded väga napid. Taimede kastmiseks peab matmispaigal küllaldaselt vett olema. Matmispaiga plaanil nõutakse teedevõrgu kujutamist, surnute matmiseks määratavate kohtade, tasuta ja tasuliste matmispaikade raioonide ja matmispaikadel tarviliste hoonete asukohtade äratähendamist. Nõutakse veel, et igale hauale või platsile peab olema juurdepääs, mida tihti ei ole täidetud ja ei täideta praegugi, mille tõttu mõnedki kalmud maha tallatakse. Matmispaik tuleb piirata mitte üle 1,5 mtr. kõrge aia või valliga. Maksuliste matmispaikade piiramise viisi määrab kindlaks asutus, kelle valitsemisel on matmispaik. Maksuliste matmispaikade korrashoid sünnib tarvitaja kulul, maksuta haudade korrashoid asutuse poolt, kelle valitsemisel on matmispaik. Matmispaiga maa-ala on keelatud kasutada põllu- või aiamaaks, samuti on ka keelatud loomade karjatamine matmispaigal, põõsaste ja puude rikkumine, lillede murdmine või kaasavõtmine jne.

Nagu eelöeldust selgub, puudub põhjalik ja kavakindel matmispaikade välisilme korraldamine ja korraldamise juhtimine täiesti. Puuduvad üksikasjalised näpunäited taimestikku ja hauamärkide kohta. Sellest küljest on matmispaikade korraldamine samal järjel, nagu veneajal ja uus seadus ja määrus ei ole siin parandusi toonud. Siin tuleks seadust vastavalt täiendada ja uusi määrusi anda. Surnuaedade välise ilu ja kauniduse täitmiseks

peaks loodama üks üleriiklik komisjon, kuhu kuuluks vastava erialaga isikud, nagu kujurid, õpetajad, aednikud, arhitektid, kunstnikud jne. Komisjoni ülesandeks oleks siis surnuaedade kavandite koostamine, samuti ka juhataste ja näpunäidete andmine soovijatele monumentide ja kujude ning hauasammaste valmistamisel jne. Vastavad kulud kaetakse kavandite tasudest. Samuti üldkava koostamise eest tasuks kohalik surnuaiavalitsus, üksikute platside, monumentide ja kavade eest maksaks aga iga tarvitaja eraldi. Suudavad ju monumente ikkagi vaid jõukamad püstitada ja need ei keelduks ka väärtusliku eseme eest väärilist ohvrit kandmast. See korraldus oleks just hõlbustuseks maal asuvate kalmistute korraldamiseks, kus vastavad isikud koha peal puuduvad. Siinjuures ei tarvitseks väga karta, et kuna kavad ja näpunäited ühest asukohast pärit, et nad siis väga sarnased on ja kalmistud šablooniliseks muutuksid. Määrab ju surnuaiad üldkava ikkagi maa-ala, taimestik, ümbrus, kuhu matmispaik asutada tahetakse, või kus ta juba asub ja ümberkorraldada kavatsetakse. Ja teiseks, jääb igal hauaplatsi korraldajal küllaldane vabadus oma maitset ja soove omaste hauakünka ehitamisel kasutada.

Loomulikult nõuavad paremini korraldatud surnuaiad ka suuremaid kulusi, kuid teiselt poolt on ka sissetulekud suuremad. Matmiskohtade eest ollakse nõus kõrgemat hinda maksma ja kui kalmistu on eeskujulik ja asjaajamine korralik, võib loota selle kassasse annetusi, parandusi jne. ja kui siis kõik surnuaiast saadud tulud ainult selle kuludeks jäävad, ei peaks puudujääke tulema.

Senised matmispaikade peremehed — usuühingud ei ole huvitatud olnud nende välisest ilmest, niisama ka tervishoidlikust küljest. Võime trööstida end ainult sellega, et see ei ole ainult meil nõnda. See on nii ka mujal, kus matmispaikade korraldamine on usuühingute käes. R. Riedel, kirjutades Gleiwitzi linna surnuaiast avaldab, et senikaua kui matmispaikade valitsemine Saksamaal oli koguduste käes, nägid need välja inetud ja nende korraldus oli halb. Kui omavalitsused asusid sellel alal tööle, muutusid ka mat-

mispaigad tõsisteks rahu- ja kunstikogude paikadeks.

Maks avalikkudes matmispaikades hauaplatside ja haudade korrashoidmise eest, ei või tõusta üle asutamise, sisseseadmise, korrashoidmise ja valitsemise tegelikkudest kuludest. Maksunormid määratakse linna- või maavolikogude poolt iga kolme aasta peale usuühingute ettepanekul. Lahkarvamise puhul läheb küsimus Kohtu- ja siseministri otsustada.

Vaadeldes väljakuulutatud hauaplatside hindu, näeme, et need on igalpool isegused, ühine norm puudub. Isegi ühes maakonnas on hindade vahed suured, kuigi põhjusi selleks ei paista olevat. Nad on määratud nii, kuidas koguduse juhatused on soovinud. Kas aga kõik matmispaikadest saadud tulud kasutatakse matmispaikade peale, seda ei ole vist kuskil pool keegi kontrollinud. Kuid väga palju põhjusi on kahtlemiseks, et siin seaduslikke nõudeid ei rahuldada.

Määruse §§ 14 lõpp ja 15 on ilmselt vastolus Matmispaikade-seadusega. Nende alusel ongi tekkinud arusaamatused surnute matmisel. Toome need paragrahvid sellepärast täielikult: § 14. — Avalikkudele matmispaikadele (linnade, alevite, maakondade, suuremate valdade või valdade ühenduste poolt asutatavatele matmispaikadele ja usuühingute (koguduste) senistele surnuaedadele — Matmispaikade seaduse § 2 p. 1 ja 2) võib takistamata matta kõigi usuühingute liikmeid, kui ka väljaspool usuühinguid seisnud kodanikke, kuid võimalikult selleks eraldi määratud kohtadele.

§ 15: Usuühingud ei ole kohustatud vastu võtma matmiseks nende valitsemisel olevatele avalikkudele matmispaikadele teiste usuühingute liikmeid, kui tähendatud usuühingutel on samuti sealsamas valitsemisel avalikud matmispaigad.

Paragrahv 14. lõpposa järele on väljaspool usuühinguid seisvad kodanikud nagu põlguse alla pandud — neid tuleb võimalikult eraldi kohtadele matta (nagu vanasti kurjategijaid). Igatahes ei ole selline vahetegemine avalikkudel matmispaikadel seadusega lubatud ja see on haavav ühele osale kodanikkudest. Ka paragrahv 15 tekitab palju arusaamatusi. Et õiglust ja ühetaolust jalule seada, tuleksid need paragrahvid kustutada.

Seni meie linnadel avalikke matmispaikade ei ole. Lätis on matmispaigad kol-

mel linnal, Leedus ei ole samuti linnadel matmispaikade.

Maal on meil avalikke matmispaiku: Pärnumaal — 1) Mõisaküla alevil ja järgmistel valdadel: 2) Uulu vallavalitsusel (end. Pärnu ev. l. usu kog.) Surju matmisp.; 3) Tori vallavalitsusel (end. Tori ap. õigeusu kog.); 4) Seliste vallavalitsusel (end. Seli ja Pootsi-Kopu ap. õig. kog.); 5) Tõstamaa vallavalitsusel (end. Seli ja Kastna ap. õig. kog.); 6) Kihnu vallavalitsusel (end. Kihnu ap. õigeusu kog.). Virumaal: 7) Narva valla matmispaik. Võrumaal: 8) Sõmmerpalu valla matmispaik.

Praegu on asutamisel Antsla alevil avalik matmispaik.

Tutvudes matmispaikade korraldamisega välismail, leiame, et enamasti igalpool on sellel alal teadlik matmispaikade poliitika läbi löönud. Õeldu käib muidugi enam arenenud maade kohta. Seetõttu võime leida väga head matmispaikade administratiivset korraldamist, hoolikat tähelepanu tervishoiulike küsimustele ja ka välise ilme eest hoolitsemist.

Mis puutub nende administratiivsesse korraldusse, siis on see, näiteks Saksamaal, pea igas linnas isemoodi, olenevalt linna suurusest ja teistest eeltingimustest. Tihti on siiski matmispaikade-asjandusel väga tihe side aiaasjandusega, sest seal pannakse erilist rõhku matmispaikade välisele ilmele. Suurtes linnades on matmispaikade valitsused või osakonnad ja nende juhtivad ametnikud kvalifitseeritud töötajad omal alal. Paljudes kohtades on matmispaikade komisjonid, mis koosnevad asjatundjaid (aednikud, arhitektid, kunstnikud jne.). Sellest siis tuleb, et Saksamaa omavalitsuste surnuaiad väliselt väga ilusad, meeldivad on. Taimestik on korraldatud kooskõlas haa-sammastega. Püstitada lubatakse ainult kunstiväärtuslikke hauasambaid ja -märke. Selleks on väljatöötatud palju kavandeid, millest kodanikud võivad maitsekohased välja valida. Ka instrueeritakse sellel alal hauamärkide valmistajaid.

Vaatamata kõige selle peale, ei ole Saksamaal riiklikku matmispaikade seadust. Ka ei ole veel kõikides linnades surnuaiad linnaomavalitsuste käes. Asjatundjad sellel alal peavad aga tarvilikuks, et matmispaikade asjandus oleks igal pool kogukondade käes (Deutscher

Kommunal-Kalender 1928, lehek. 260). Samuti peetakse tarviliseks üldist matmispaikade seadust. Kui seal kogukonnad matmispaikade alal siiski palju on ära teinud, siis on see sündinud kogukondade omal algatusel, mille juures üksikud asjasthuvitatud isikud on taganttõukajateks olnud, samuti ka teerajajaks (näit. prof. Grässel Münchenis). Asja on edasi viinud ka küsimuse käsitlemine omavalitsuste konverentsidel ja ajakirjades.

Omavalitsused, kes omas tegevuses ei tee vahet rahvuse ei ka usu vahel, on kõige paremateks matmispaikade korraldajateks osutunud.

Iseenesest mõista, võib vanu matmispaiku ajajooksul ümberkujundada asjatundliku planeerimise ja taimestikukorraldamise läbi väliselt eeskujulikuks. Kuid veel suurema tähtsusega on uute matmispaikade rajamine kehvale pinnale ja ümbruskonnale, ärakasutades kõiki olemasolevaid maa ja looduse eeldusi.

Kõige selle juures tuleb aga silmas pidades, et kõige parema ja ilusama taimestikuga matmispaik ei pääse mõjule, kui ei ole hauaplatsid ja hauasambad vastavad ümbrusele — taimestikule. Et harmooniat kätte saada, peavad hauasambad suuruselt, kujult ja materjali laadilt vastama matmispaiga üldilmele. Hauasambas, mis kõlbab lagedale platsile, missugune plats on piiratud kõrge ja tiheda taimestikuga, ei kõlba pea kunagi metsa alla. Kohase hauasamba valimiseks on tarvis asjatundja nõuannet. Saksamaal antakse hauasammaste püstitamiseks kaunis üksikasjalikud eeskirjad. Esimest korda sündis see Münchenis 1907. a. Mettasurnuaial (Waldfriedhof). Teised linnad on järgnenud sellele eeskujule.

Prantsusmaal on matmispaikade küsimus korraldatud üleriikliku seadusega. 3. juunil 1915. a. saadikutekogu poolt vastu võetud uues seaduses pannakse erilist rõhku matmispaikade tervishoidlikule küljele. Matmispaikade välist ilmet seadus ei puuduta. Selle seaduse § 1 lausub: „Igal kommuunil (kogukonnal) peab olema ühiskondlik matmispaik, missugune võib olla ka mitte selle kommuuni valitsemisel, vaid teise kommuuni või nende ühenduste valitsemisel. Nõnda teeb seadus matmispaikade asutamise ja valitsemise kogukondadele, mitte usuühingutele, kohuslikuks.

Šveitsis on samuti kui Prantsusmaalgi, matmispaikade küsimus korraldatud

seadusega. Veel enam: matmispaikade korraldamise kohta ütleb Šveitsi põhiseadus järgmist: „Matmispaikade korraldamine kuulub tsiviilasutuste kompetentsi; viimased peavad oma peale võtma kohustuse, et iga surnu oleks viisakalt maetud.“ Seadused keelavad vaimulikudele isegi tasu võtmise vaimulikkude talituste eest matmistehu puhul. Üldiselt võib tähelepanna, et Šveitsis kodaniku surnu ei anna kellelegi võimalust surnu omaksete ekspluatatsiooniks. Šveitsi linnades maetakse surnud kogukondade kulul, surnud omaksete ei pruugi sentigi kulutada, kui nad matmist ei soovi toredamalt korraldada, kui seda teeb kogukond. See kõik on võimalik selle tõttu, et matmispaikade valitsemise ja korraldamise kuulub seal linnaomavalitsuste kompetentsi.

Mis aga matmispaikade ja matmise asjandusest meid kõige rohkem Šveitsis peaks huvitama, on tasuta matmine. Seadus paneb riigi ja omavalitsuste peale kohustuse kodanikke viisakalt matta. Sellest on välja kasvanud tasuta matmine, sest teisiti ei ole võimalik seadusega püstitatud viisaka matmise nõuet täita. Esimesena viis tasuta matmise läbi Baseli linn (kanton) 1885. a., selle järele ajajooksul teised linnad.

Nüüd tekkib küsimus, kust linnad võtavad raha tasuta matmiseks ja kui suure rahalise koorma see linnadele peale paneb. Zürichi linna eelarves, vaatamata tasuta matmisele, annab matmispaikade ja matmise korraldamine linnale tulu. Kust tuleb siis see tulu, kuna ometi hauaplatsid ja matmine on tasuta?

Nagu näeme Zürichi linna eelarvest, saab linn suure osa tuludest juurdemaksudest eriliste toimingute eest ja kantoniomavalitsuse toetusest.

Eriliste toimingute eest juurdemaksu kohta kirjutab Hitermann: „Demokraatia ei ole takistanud selle loomuliku „individualismi“ avaldamist, seda enam, et neil juurdemaksudel matmistehu puhul on rahaline tähtsus, sest nad ülejäägiga tasuvad linna tasuta matmise kulud“. Siit peaks selge olema, miks Šveitsi linnades tasuta matmine annab linnaomavalitsustele isegi tulu. Ja miks ei või rikkastel kodanikkudel üliküllusest lasta aidata katta omavalitsuse kulusid tasuta matmise puhul?

**

Lõpetades sellega ülevaate matmispaikade korraldamise üle meil ja välismail

tuleb mainida, et välismaade praktikulistest kogemustest on meil omavalitsuste tege- lastel palju õppida. Kuid siin tuleb si- mas pidada, et olgugi välismaadel mat- mispaikade korraldamise alal märgata silmapaistvaid tulemusi, ei ole võimalik neid saavutisi otsekohe meile üle kanda vaid peame rehkendama meie oludega.

Meie praegused surnuaiad on välise ilme poolest korraldamatud ja inetud, hauasambad maksavad kallist raha, kuid on niisama näotud. Hauaplatse piiravad aiad ei peaks üldse aset leidma surnuaiad- del. Selles osas tuleb meil Saksamaa lin- nade eeskujulikkudest surnuaedadest õp- pust võtta. Matmispaikade välise ilme korraldamisele tulevad kaasa tõmmata as- jatundjad — kunstnikud, arhitektid, aed- nikud ja asjast huvitatud. See on mui- dugi siis võimalik, kui matmispaigad on omavalitsuste käes.

Edasi peaks veel suurimat tähelepanu pühendama matmispaikade tervishoidli- kule küljele, olgugi, et selles osas asi nii paha ei olegi, kui välise ilme korraldami- ses. Matmispaikade maa-ala torutamine ja vee ärajuhtimine kindlasse kohta on tarvilik. Meie mõned vanad surnuaiad on selles suhtes väga hädaohtlikud, tihti nad asuvad elamute lähedal. On kohta- sid, kus elamud ja kaevud asuvad otse surnuaia kõrval, mille tõttu seal tarvita- takse ka laipade vett. Neis kohtis tulek- sid surnuaiad sulgeda.

Meil ei ole maa nii kallis, kui suurtes linnades välismaal, sellepärast ei tule sur-

nu hauas olemise aega muuta. Teatavasti võetakse hauaplats meil uuesti kasutami- sele 30 a. järele, kui keegi seda enam kor- ras ei pea. Peetakse aga see korras, siis meil maksva korra järele seda ei puuduta. Selles osas, näituseks, ei saa välismaad meile eeskujuks olla. Peab ka arvama, et meil maa puudust nii pea ei tule, sest maa viljakus annab veelgi tõsta.

Eriti maasurnuaedades ei peaks maa puudus end tunda andma. Siin peaks lu- batama kalmistuile rohkem avarust, roh- kem ruumi iluplatsidele, ilupõõsasteie, puile, nii kuidas kavad ettenäevad. Just maal on tarvis, et tuleks loodusele appi kunst ja koos looksid rahupaigad, mis oma mõjuga ka tõeliselt hinge igapäevas- test askeldustest ja muredest kordki kõr- gemale tõstaks. Linnades on teisigi kohti, mida on kunst aidanud teadlikult ilustada, nagu iluplatsid, pargid jne. Maal aga pole seda. Kui nüüd suudaksime oma surnu- aiad maal sellele tasapinnale viia, vist ei jääks selle mõju mitte ükski kalmistu kes- kele. See kanduks sealt edasi inimhinge- desse, meie kodudesse ja meie kodude ümbrusse.

Inimese juures on tähtis tema elutöö, inimsoo juures selle kultuurilised saavu- tused, kultuuriline edu. Peegeldagu osait- ki meie matmispaigad meie kultuurilisi saavutusi ning rääkigu tulevastele põlve- dele olnud aegadest, siis kui teised kultuu- ri ja ajalookäigu tunnused peaksid hävi- ma.

Maakonnaomavalitsuste ümberkorraldamise kava põhimõtetest.

Kohtu- ja siseministeriumis valmisid hiljuti maakonnaomavalitsuste ümberkor- raldamise kava põhimõtted, millised esi- tati ka Liidule seisukoha võtmiseks. See kava on ametlikult poolt väljatöötatud kavadest vist juba viies, rääkimata hul- galistest eraasutuste või -isikute poolt koostatud põhilausetest.

Viimane kava ei sisalda enesest õieti mingit väljatöötatud seaduse eelnõu ega tervikulist ja lõpulikult viimistletud re- formi põhimõtete kompleksi, vaid suure- malt osalt ainult praeguse olukorra ana- lüüsi ja reformi vajaduse põhjendusi,

kusjuures pikalt on käsitatud aastate kes- tel üleskerkinud üksikuid reformi kavu, ning lõpuks on viidatud ka mõningatele üldistele põhimõtetele, millises suunas võiks tulevane maakonnaomavalitsuste korraldus kujuneda.

Esitatud kavas on õieti väljenduse leidnud kohtu- ja siseministeriumi, veel õigemini — kohtu- ja siseministri seis- kohad, kuna vabariigi valitsus nende koh- ta veel mingisugust seisukohta võtnud ei ole, kuna kava on määratud esialgseks läbivaatamiseks ministrite vahelisse kom- isjoni.

Kava esimeses osas on käsitatud neid põhjusi, mis tingivad maakonnaomavalitsuse ümberkorraldamise. Sinna on kokku kuhjatud suuremalt osalt mitte ministeeriumi enese tõekspidamised ega seisukohad, vaid ainult need puudused ja vastuväited, mis aastate jooksul maakonnavalitsuste vastaste poolt ette on toodud. Seal on loetletud sellised vääranähtused, mis põhjustavad reformi vajaduse ja on kutsund esile rahulolematuse praeguse korra vastu, — nagu poliitika ajamine maakonnaomavalitsustes, laiutamise tendents, omavalitsuste mittetäpne ministeeriumide korralduste täitmine, nõrk side valdade ja maakonnaomavalitsuste vahel, sirgejoonelise finantspoliitika takistamine jne.

Viiks pikale siinkohal vaidlema hakata kõikide nende reformi vajaduse argumentide vastu, millised kõik küll kaugeltki ei taba tõelist asjade seisukorda. Võtaksime käsitusele ainult kavas tähendatud üldised põhimõtted niivõrt, kuivõrt need seal üldse kindlakujulise väljenduse on leidnud, ja kuivõrt nendest võib oletada järgnevat maaomavalitsuste korraldust.

Kirjeldades praegust seisukorda on jõutud ka kavas arusaamisele, et maakonnaomavalitsuste ümberkorraldamise põhimõtete otsimisel, tuleb väljuda olevate maakonnaomavalitsuste peal lasuvatest ülesannetest. Ligemalt neid ülesandeid analüüsid leitakse, et leidub suur osa praegu maakondade peal lasuvaid ülesandeid, milliseid ei ole lihtsalt võimalik panna keskvalitsuste peale. Selle kohta on ministeerium omal ajal lasknud koguda maakonnaomavalitsustesse puutuvaid seadusi ja määrusi, millistega on kindlaks määratud praeguste maakonnaomavalitsuste ülesanded ja funktsioonid. Samuti tehti ka ministeeriumi poolt pikem kokkuvõtte üksikute maakonnaomavalitsuste osakonna tegevuse kohta ning nende ülesannete kohta, mis üksikute osakondade peal lasuvad. Ühtlasi katsuti nendes kokkuvõtetes näidata kuivõrt vajaline on iga üksiku maavalitsuse osakonna olemasolu ja kuivõrt suurel määral need ülesanded nõuavad maavalitsuste kui omavalitsuste üksuste säilitamist ja kas ei oleks võimalik nende peal lasuvaid ülesandeid panna riigiasutuste või osaliselt valdade peale. Nendes kokkuvõtetes on leitud, et praeguste maakonnaomavalitsuste osakondade peal lasuvaid ülesandeid oleks suuremalt osalt võimalik tehniliselt ärajaotada ministeeriumi asutuste vahel, kohale paigu-

tades teatud ülesannete täitmiseks ministeeriumide ametnikud ning osa ülesandeid anda valdadele.

Ka koostatud kavas on jõutud samale seisukohale, nimelt et kohale peavad jääma siiski mõnesugused ametnikud, kelle sealolek on tingitud nende töö iseloomust. Kava koostajate arvates kohalise valitsuse täielise tsentraliseerimisega võiks ehk küll saavutada mõningaid paremusi valitsemise tehnilisel alal, kuid see võib kaasa tuua teisest küljest aga terve rida pahesid.

Täielise tsentralisatsiooni puhul puuduks organid ja asutused kes võiks esile tuua kohalikke tarvidusi ja neid vajaduse korral kaitsta. Teiseks leitakse, et sellega kohalikud elanikud just kui lõigatakse ära kohalise valitsemise ülesande täitmisest, ning võetakse neilt võimalus enese kohalisi asju korraldada. Pealegi langeks sel juhul kogu vastutus valitsemise eest keskvalitsuse peale, milline nähe pole aga kava koostajate arvates otstarbekohane. Kolmandaks raskendaks täieline asutuste koondamine ühte alalise keskpaika tunduvalt kodanikkude asjaajamist, kuna asutused jääks maale ja rahvale liiga kaugeks ja kättesaamatuks.

Kõike neid põhjusi ja kaalutlusi arvesse võttes, on kava koostajate arvates praeguste maakondade, kui teatud administratiivsete territoriaal üksuste säilitamine vajaline. Seda nõuavad nii valitsuse tehnilised tingimused, rahva huvi ning juba traditsiooniks kujunenud maa jaotamine maakondadesse kui teatud administratiivüksustesse.

Kaaludes täielise tsentralisatsiooni ja kohalise valitsemise hüvesid ning pahesid leitakse kavas, et täieline maavalitsuste kaotamine oleks liigagi radikaalne samm, mille tulemusi raske oleks ette näha. Arvesse võttes aga seda, et ka praegune maavalitsuste korraldus ei lase end kaitsta, vaid vajab reformi ja ümberkorraldamist, tuleb kava koostajate arvates leida reformi teostamise võimalust nende kahe vahe peal. Tuleks korraldada asja nii, et valitsemise sirgejoonelisuse ja otstarbekohasuse huvides tuleks maakonnaomavalitsused kui omavalitsuse üksused kaotada ja need asendada riigi kohalike asutustega.

Maaomavalitsuse üksuseks jääks vald, kuid tema piirid ja korraldus tuleb muuta nii, et vallad muutuksid elujõulisteks.

Ei aga oleks siiski tagatud kohaliste elanikkude huvid ja osavõtt kohalisest valitsemisest, selleks on kava koostajate arvates vajaline nende kohaliste riigiasutuste — maavalitsuste juure veel valdade esindajate juuretoomine. Seega oleks saavutatud nii hästi valitsemise tehnilised hüved, otsejoonelise finantspoliitika teostamine, kokkuvõtted, kui ka kohaliste elanikkude juuretoomine kohalisse valitsemisse.

Pealiskaudsemal vaatuselgi selgub, et kavas väljendatud põhimõtted maaomavalitsuste reformi alal taotleavad puhtal kujul tsentralisatsiooni, kuid milline korraldus siiski kava koostajate arvates võiks säilitada neid hüvesid, mis omab omavalitsus, kuna on võimaldatud osavõtt kohalisest valitsemisest ka kohalikkude elanikkude esinduskogul.

Ministeeriumi kavakohaselt maakonnaomavalitsuste säilitamist teise astme omavalitsusena ei saa kaitsta, vaid omavalitsused tulevat ilmtingimata asendada riigiasutustega koha peal. See kategooriline otsus tundub liigagi apriooriselt tehtuna, ning ei ole ka kava koostajate poolt toodud sarnase otsuse põhjendamiseks mingisuguseid kindlaid tõendusi. Ei ole selgitatud, miks siis just ümberkorraldatud maakonnaomavalitsused peaks tingimata olema riigiasutused ja nende koosseisu kuuluvad ametnikud puhtal kujul riigiametnikud. Olevatel andmetel ei ole küllaldasi põhjusi ega eeldusi, et maakonnaomavalitsused kui omavalitsuste üksused halvemini saaks hakkama oma ülesannetega, kui riigiasutused ja riigiametnikud. Ka kohtu- ja siseministeeriumi poolt koostatud kokkuvõtetes ja analüüsidest maavalitsuste tegevusest ja ülesannetest ning seal väljendatud resolutsioonidest ei saa lõpuliselt järeldada, et maakonnaomavalitsuste reformimise puhul ilmtingimata oleks vajaline omavalitsuste kui niisuguste kaotamine ja asendamine riigiasutustega. Kavas on väidetud, et sellisel põhimõtetel reformi läbiviimisel oleks võimalik saavutada valitsemise tehnilisi paremusi kui ka kokkuvõtteid administratsiooni kuludes. Kuid kava koostajad on jätnud kahe silma vahele asjaolu, et valitsemise tehnilisi paremusi ja organisatsiooniliste puuduste kõrvaldamist on võimalik saavutada ka olevate maakonnaomavalitsuste ümberkorraldamisega. Samuti oleks võimalik saavutada ka suurel määral kokkuvõtteid vaatamata sellele, et säilitaksime maakonnaomavalitsused kui

omavalitsuse üksused. On isegi vaieldav sellise puht riigiasutuse organisatsioonilised ja tehnilised paremused, samuti ka kokkuvõtteid saavutamise võimalused, rääkimata aga sellele ohvriks toodud meie demokraatlikule riigikorrale vastavad omavalitsuse põhimõtted. Kuna juba meie Põhiseaduses on ettenähtud, et kõrgemaks suveräänseks võimaks on rahvas, siis peaks ka rahva kohaliste asjade otsustamine ja korraldamine jääma kohapealse rahva hooleks.

Rahva osavõtu võimaldamiseks valitsusest on ministeeriumi kavas, nagu juba eelpool tähendatud ettenähtud, et maavalitsuste kui riigiasutuste juures asuks veel eriline organ — maakonna nõukogu, milline koosneks maakonna piiridesse kuuluvate valdade vallavanemate poolt enestest hulgast valitud esindajatest.

Ei saa muidugi vaielda selle vastu, et kohaliste elanikkude esindus oma kohaliste asjade otsustamiseks on vajaline. Kuid kaugelki ei saa ühtuda kava koostajate seisukohtadega, et sarnane valdade esindajate kogu, sarnaste ülesannetega nagu see on ettenähtud kavas, võiks tagada kohaliste elanikkude huvid kaitse.

Põhimõtteliselt ei saa vaielda valla esindajatest koosneva esinduskogu kui niisuguse vastu. Ka Liidu nõukogu poolt vastuvõetud maakonnaomavalitsuste ümberkorraldamise põhimõtetes oli ettenähtud teise variandina maavolikogude — nõukogude koosseis valdade esindajatest ja sellepärast põhimõtteliselt ei saa Liit olla ka sellise mooduse vastu. Kuid valdade esindajatest koosneva maakonna nõukogu ei võimalda meie Põhiseaduse § 76. Järjekult, kui maakonnaomavalitsused jätta püsima omavalitsuse üksustena, ei luba Põhiseadus omavalitsuste esinduskogusi luua otseselt valdade esindajatest. See oleks mõeldav ainult juhul, kui omavalitsuse üksused asendataks riigi- või eriasutustega, nagu see on ettenähtud ka ministeeriumi kavas. Jättes aga maakonnaomavalitsused püsima omavalitsuste üksustena, tuleks nende esinduskogude moodustamine valdade esindajatest, Põhiseaduse vastavalt muuta, milline oleks aga raskest teostatav. Neil kaalutlustel ka Liidu nõukogu poolt kaalutud teine variant langeb ära.

Valdade esindajatest koosneva maakonnaomavalitsuste esinduskogul võiks olla veel see paremus, et sellega saaks loodud lähem kontakt maakonnaomavalit-

suste kui teise astme omavalitsuste ja vallaomavalitsuste vahel.

Nagu eelpool nimetatud ei ole Liit asunuu põhimõtteliselt mitte eitavale seisukohale valla esindajatest moodustatud maakonna nõukogu suntes, kuid selleks tuleb otsida teid, kuidas seda võimalik oleks teostada, et maakonnaomavalitsused jääks edasi tegutsema omavalitsuste üksustena, enk vähemalt säilitaks need voorused ja hüved, mis on omavalitsustel selle sõna kitsamas mõttes.

Kavas ettenähtud valdade esindajate kogu kompetents ja võimupiirid on aga niivõrt piiratud ja kokkusurutud, et seal kohalikkude elaniku tõsisest kaastööst ja kaasvastutusest tähtsamate kohalikkude asjade lahendamisel ja avaliku kontrolli teostamisel ametnikkude tegevuse järele vaevalt juttu saaks olla. Pealegi tundub, et sarnase esinduskogu kaasvastutus valitsemise asjades on täiesti ebaõiglane. Siin on läbiviidud praeguse aja õiguse seisukohalt üldiselt tunnustatud põhirõõtetega vastolus kord nimelt, et vastavalt õigustele peavad olema ka kohustused ja ümberpöörduvad. Siin aga just lasub esinduskogu peal täieline kaasvastutus kohalise asjade lahendamisel ja valitsemisel, kuid sellevastu esinduskogu õigused kohalikel valitsemisel on niivõrt kärbitud, et siin võrdsetest õigustest maavalitsuse riigiasutuse ja valdade esindajate vahel juttugi ei või olla. Paistab nagu oleks valdade esindajate juurekutsumine tingitud ainult asiolust, et sellega veeretada vastutus valitsemises osaliselt või täieliselt rahva esindajate peale.

Praeguse maavolikogu tähtsamaid ülesandeid on maakonna aruannete ja eelarvete kinnitamine. Sellega kuulub maavolikogu kui kohaliste elanikkude esinduskogule üldine maakonna majanduselu korraldamine ja juhtimine. Ministeeriumi kava järele aga maavalitsused ei oma erilisi eelarveid, vaid nende tulud ja kulud lähevad läbi ministeeriumide eelarvetest, ning nende ametnikud seisavad ministeeriumide koosseisudes. Sellest järeldub, et maakonna esinduskogul maakonna majanduskava eelarve ja aruande kinnitamisel ja otsustamisel sõna kaasrääkida ei ole. Ülesanded mis aga on ettenähtud kavas maakonnaomavalitsuse esinduskogul, nagu maakondade järgi võetavate maksude nor-

mide ja kogukondlikkude koormatiste jaotuskavade vastuvõtmine kui ka kinnitamine; valdade ja maavalitsuste sunduslikkude sihtühingute loomise kohta ettepanekute tegemine, maakonna kohta määruste andmine jne. — kõik need ülesanded näitavad ainult üht, et selline esinduskogu ei või omada kuigi suurt reaalsust tähtsust. Isegi maakonna korraldamisse ja vallaomavalitsustesse puutuvate tähtsamate küsimuste arutamine on ettenähtud ainult maakonna-vanema ettepanekul, või ka seadustes ettenähtud juhtudel oma algatusel. Arusaadav, et sarnaste ülesannete ja võimupiiridega maakonna esinduskogu ei või kujuneda kuigivõrt suure tähtsusega organiks, vaid võib esineda ainult kui nõuandva „rahva häälena“ kohapealse riigiasutuse — maavalitsuse juures. Sellega aga ei oleks kaugelgi tagatud see eesmärk, mille saavutamise vajalikus on rõhutatud ka kavas, s. o., et kohapealsetel elanikkudel oleks võimalus osa võtta kohapealsest valitsemisest ning kohapealsete asjade otsustamisest.

Kui kava kohaselt maakonnaomavalitsused on asendatud riigiasutistega kohapeal, kus töötavad puht riigiametnikud ja sellega maakondlik omavalitsus kui niisugune on kaotanud, siis võiks eeldada, et selle asemel on laiendatud teiste omavalitsuste üksuste võimupiire, eeskätt muudugi valdade omi.

Kavas leidub ainult paar viidet tulevase vallaomavalitsuse korralduse kohta ja sellepärast ei saa selget ülevaadet ja ettekujutust vallaomavalitsuste tõelise kompetentsi ja võimupiiride kohta tulevikus. Kava kohaselt jääks maaomavalitsuse üksuseks vald, kuna valla piirid tuleks muuta nii, et vallad muutuks elujõulisteks. Kavas valdade kohta tehtud märkustest võiks siiski järeldada, et sellekohaselt ei ole kavatsatudki valdade õigusi suurendada, vaid hoopis vastupidi — neid veelgi kitsendada.

Nimelt on valdade järelvalve pandud ainuüksi keskvalitsuse poolt nimetatud ametniku — maavanema peale, kusjuures järelvalvet vallaomavalitsuste üle laiendatakse ka küsimuste otsustamisele otstarbe seisukohalt. Samuti kuuluks ka valdade eelarvete kinnitamine riigi kohapealsete asutuste — maavalitsuste kompetentsi. Sellega on selge, et uue kava kohaselt vallaomavalitsuste

te võimupiiride laiendamisest juttugi ei või olla, vaid neid koguni veel kitsendada kse.

Kui nüüd arvesse võtta, et maakonnaavalitsuste ära kaotamise võimaluse korral, on mitmelt poolt toonitatud, et sel juhul praeguste maavalitsuste peal lasuvad ülesanded tuleks jaotada keskvalitsuste ja vallaomavalitsuste vahel, siis ei ole kava kohaselt ülesannete jaotamisel vallaomavalitsuste kasuks küll midagi tehtud.

Kokkuvõttes tundub, et kavas ettenähtud maakonnaavalitsuste kui omavalitsuste üksuste täieline ära kaotamine ja selle asendamine ministeeriumi asutustega kohapeal, mida juhiks vabariigi valitsuse poolt määratud maavanem — riigiametnik, kes alluks vahenditult kohtu- ja siseministrile, samuti maavalitsuse kui riigiasutuse juures tegutseb äärmiselt piiratud ülesannetega valdade esindajate kogu — maakonna nõukogu, maakonnaavalitsuse iseseisva eelarve täieline puudumine, millega oleks maavalitsustelt äravõetud ka iseseisev majapidamine ja varade valitsemine; edasi — vallaomavalitsuste alluvus maavanemale kui kohtu- ja siseministrile alluvale ametnikule, samuti ka jä-

relvalve vallaomavalitsustele küsimuste otsustamisel otstarbe seisukohalt, kui ka sisuline eelarve kinnitamine, — kõik see näitab, et kavas on läbiviidud äärmise kontsentratsiooni ja territoriaalsete omavalitsuste võimupiiride ja iseseisvuse kitsendavad põhimõtted.

Nagu juba öeldud ei saa võtta lõpulikku seisukohta maakonnaomavalitsuste ümberkorraldamise kava kohta ning seda võib teha ainult, kui on väljatöötatud ministeeriumi poolt täieline ja üksikasjalik seaduse-eelnõu. Kuid esitatud põhimõtted annavad siiski selge tõenduse, et tulevikus väljatöötatud seaduse-eelnõu omavalitsuse põhimõtetele kuigi vastutulelik ei tööta olla.

Kuid sarnaste põhimõtete, kus on ettenähtud omavalitsuste ülesannete ja võimupiiride piiramine, mitte ainult maakonnaomavalitsustes vaid ka vallaomavalitsustes, ei saa leppida mingil tingimusel omavalitsuste huvide eest võitlejad kui ka tegelikud omavalitsuse tegelased. Sarnase tähtsa küsimuse juures, nagu seda on maaomavalitsuste ümberkorraldamise küsimus, tuleb väljuda üldisest rahva ja riigi huvide seisukohast ja meie demokraatliku riigikorra põhimõtetest.

Kas maakonnaülem lahendab maaomavalitsuste küsimust?

G. Maurer.

Vaatamata sellele, et omavalitsuse küsimused, eriti maaomavalitsuse ümberkorraldamise küsimus on juba kauemat aega olnud põlevamaks päevaküsimuseks, pole tegelikult tema lahendamises jõutud sammugi edasi. Tammutakse ikka samal paigal kus aasta 5—6 eest.

Maavalitsuste vastased on rõhutanud ühte — maaavalitsused tulevad ära kaotada ja rohkem ei midagi. Kuidas aga seda ära kaotamist läbi viia, seda moodust pole senini veel leitud. Ja nii ongi see nüüd — maavalitsused tulevad ära kaotada — jäänud hüüdjaks hääleks kõrbes, sest hüüdjatel enesest pole ühtegi kindlat ega ka esialgsetki kava, kuidas seda ära kaotamist läbi viia.

On väidetud vaid kahte asja: 1) tuleb maaülem ametisse panna ja 2) maavalit-

suse ülesanded tulevad keskvalitsuse ja vallavalitsuste vahel ära jaotada. Allpool toodud ridadega tahtsin mõne sõnaga peatuda nende väidete juures, kes nõuavad, et maavalitsused ja maavolikogud tulevad ära kaotada ja lihtsalt keskvalitsuse poolt määratav maaülem nende asemele panna.

Olen kõnetand neid inimesi ja pärinud neilt, keda või mida mõtleavad nad maaülem määramise all.

„Kui vene ajal sai kreisiülem üksi maakonna valitsemisega hakkama, miks ei saa siis üks isik seda meie ajal“, on harilik vastus.

Kes oli aga vene ajal see kiidetud kreisiülem? Sarnased isikud on meil praegu igas maakonnas olemas. Need on politsei prefektid oma abide, komissaride, nen-

de abide, konstaablite ja kordnikkudega. Nende hulk on vabariigi ajal paljugi suuremaks kasvanud kui ta seda oli vene ajal.

Need alad aga, mis praegu on koondatud maakonnavalitsustesse, need alad olid vene ajal iseseisvad ametkonnad igas maakonnas kuna teine osa neist on täiesti uued, loodud ühes vabariigiga.

Nii oli valdade järelvalve vene ajal talurahva komissaride käes, nüüd on ta maavalitsuste ülesandeks. Samuti oli koolide järelvalve kooliinspektorite käes, nüüd on ta viidud maakonnavalitsuste juure. Nii olid iseseisvad ametid maakonna tervishoiu arst ja maakonna loomaarst.

Uute aladena on kõigile neile juure tulnud igasuguste valimiste korraldamine maakonnas, hoolekande korraldus ja teedekorraldus, rääkimata pisematest ülesannetest. Kuidas neid alasid kõiki koondada politseiprefekti kätte, nagu endise kreisiülema kätte, on arusaamatu, sest nad kuuluvad õige mitmesse ministerruumisse ja nii ei peaks prefekt enam alluma mitte üksi kohtu- ja siseministrile, vaid kõigile seitsmele vabariigi valitsuse ministritele, sest igaüks neist tahaks omal alal korraldada ja prefektile jagada käske.

Arusaadav et see nii ei lähe. Ja kui ta nii läheks, siis peaks vähemalt kohtu- ja siseminister eestkätt näitama, et ta omadki asutused igas maakonnas saaks prefekti korraldusse viia ja siis lisaks neile teiste ministerruumide kohapealsed asutused.

Politsei alal on juba nõnda kaugele jõutud, et välis-, kriminaal- ja kaitsepolitsei töötavad enamasti ühes ja samas majas ehkki eriliste komissaride ja nende abide juhtimisel. Varem põlnud sedagi.

Kuid täiesti iseseisvalt elavad ja oma majapidamist ajavad veel kohtud ja vangimajad, mis kuuluvad kõik ühe ja sama ministri alla, kuid pole saanud veel ühinemises nõnda kaugele, et neil oleks ühine kirjajakandjagi, rääkimata muist asjust.

Kui tahetakse ka maavalitsuse alla kuuluvad alad viia prefekti valitsemisele, siis võib ette öelda kindlasti, et selle läbi kujuneks meil igasse maakonna linna terve rida uusi asutusi, kelledel igal oleks omad ülemad ja alamad, alates kojamehega ja lõpetades juhatajaga, kellede üle lõppude lõpuks ei oleks muud valitsejat, kui keskvalitsus Tallinnas. Seda seisukorda ka meil ametiasutused eelistavadki, sest siis oleks hea iseseisvalt tegutseda —

„ülemus oleks kaugel ja Jumal kõrgel“. Sarnane õhkkond on aga kõige soodsam bürokraatide kasvatamiseks, mis vaatamata igapäevastele sõelumistele tikub iseigi omavalitsustesse pesitsema.

Kui aga see määratav maaülem peaks olema üks uus isik politseiprefekti kõrval ja temale peaks alluma kõik need ametkonnad, mis on koondatud maavalitsustesse, siis ei oleks see minu arvates sugugi parem, kui anda neid politseiprefekti alla. Politseiprefektil on vähemalt oma politseinikkude võrk keskmiselt 40 politseinikku igas maakonnas ja vähemalt sõitaksid maale võiks ta nii korraldada, et kui on politseikomissariil vajadus sõita N. valda, et ta siis käseks komissari oma vankri otsale võtta ka maakonna loomaarsti, kes sõidab ametasjus samasse valda. Umbes nii nagu seda tehakse nüüd maavalitsustes, et on üks hobusemees, üks kojamees, üks masinakirjutaja jne. mitme osakonna peale kokku.

Töökehal ajal ei peaks küll sellest vist kinni pidamagi ja sellest seisukohast välja minnes oleks siis hulk üksikuid ametkondi kasulikum pidada kui kõik nad ajada ühte majja ja ühte kokku.

Kui kujutada uut maakonnaülemat või maakonnavanemat aga iseseisva isikuna, siis tekib tahtmata küsimus, kelle poolt ta ametisse määratakse ja kellele ta peaks alluma?

Kohtu- ja siseministrile ta alluda ei saa, sest tema alla kuuluvad ametkonnad ka teistest ministerruumidest; kaitseministrile samuti mitte. Ja kui läbi sõelume kõik seitse ministerruumi, siis näeme, et ta ei saaks alluda ühelegi neist. Kellele siis peaks ta alluma? Kellele muule kui vabariigi valitsusele ja isiklikult otsekohe riigivanemale. Nii oleks uued maakonnaülemad üheväärsed valitsusliigete või ministritega. Nii tuleks meil üle maa juure asutada 11 uut ministri kohta. Arusaadav, et see viib meid absurdini, sest siis ei tea ja jääb väga vaieldavaks, mis sugune minister on neist kangem: kas see, kes istub keskvalitsuses või see, kes istub provintsilinnas. Kui keskvalitsuse harridusminister annab käsu Viljandimaa maaülemale, et see järelvaataks Kildu kooli asjad, kas maaülem seda käsku siis täidab, või ootab korraldust vabariigi valitsuselt ehk riigivanemalt isiklikult?

Olen kuulnud kõneldavat, et Lätis olla maaülemad. Kuid kes asja tunnevad, need teavad, et Lätis hüütakse politseiülemat

maakonnas maaülemaks või kreisiülemaks, meil sama ametmeest prefektiks. Kui asi nimes seisaks, siis oleks see kerge ümber korraldada. Meie praegused prefektid tuleks ümber ristida maakonnaülemateks, komissarid nende abideks ja konstaablid kohtadel vallaulemateks ja hädast oleksimegi üle. Kuid seep see asi on, et tegemist ei ole mitte nimedega, vaid tõsise ja rahvale omapärase asja korraldamisega.

Kui maavalitsusi tõesti tahetakse ära kaotada kui omavalitsuse üksusi üldse, siis ei tule selle juures ennast lohutada mingisuguse maakonnaülemaga, kes kõik asjad odavasti ja hästi ritta ajab, siis tuleb rehkendada ikka sellega, et praeguse maakonnavalitsuse alla kuuluvad tööalad tulevad ümber muuta iseseisvateks ametkondadeks: teedeosakond — maakonna teedeametiks, hoolekande osakond samuti

oma ette ehk heal juhul ühte koolinõunikudega, sest maavalitsustes on nad harjunud juba ühes koos tegutsema. Sinna juure veel tervishoiu ala. Siis põllumajanduslikud alad, valdade järelvalve jne.

Ehk kui neid osatakse väljaspool omavalitsuslikku korraldust koos hoida, siis võiksid nad eestkätt kuuluda maakonna prefekti alla. Temal oleks selleks kõige minimaalsemadki eeldused vähemalt mõnel alal, nagu teede revideerimisel, heakorra ja tervishoiu järelvalvel jne.

Kõiki eelpool toodud arvesse võttes peab tahtmatalt tulema lühikesele otsusele: **u n i s t a t u d m a a k o n n a ü l e m m e i e o m a v a l i t s u s e r e f o r m i e i l a h e n d a.** Lahendavad ta ikkagi ainult üksikud uued ametkonnad. Kas see aga on kasulik ja odavam, see on iseküsimus.

Omavalitsuste päevauudiseid.

Eesti, Läti ja Leedu omavaheline nõupidamine maanteede asjus 26.—28. sept. s. a. Riias.

Läti Teedeministeriumi poolt kokkukutsutud Eesti, Läti ja Leedu vaheline nõupidamine leidis aset 26.—28. sept. s. a. Riias. Eesti poolt võtsid osa Teedeministeriumi esindajatena: dir. H. Perna ja inspektor Nemirovitsch - Dantschenko, Maaomavalitsuste Liidu esindajatena: P. Mäggi, J. Lenzius ja F. Vellner; Teeduurimise seltsi poolt K. Virma ja M. Raud ja Eesti Autoklubi poolt J. Zimmermann. Leedut esindas insener Tuskenis. Läti poolt võttis osa 9 esindajat, eesotsas Teedeministeriumi maanteede dir. k. t. insener J. Melnauksnies'iga.

Nõupidamise avas teedeministri eest välisminister Sarinsch.

Nõupidamisel esinesid esitajad igast riigist ülevaatega teede korralduse ja seisukorrast omal maal.

Nõupidamisel vastuvõetud seisukohtadest oleks tähtsamatena märkida järgmisi:

Maanteed omavad suure tähtsuse rahva kultuurilises ja majanduslikus arenemises, mispärast nad peavad olema liiklemiskõlvulised aasta läbi.

Naturaalkohustus kui raskelt kohaliku elanikkonna peal lasuv kohustus, ei vasta

enam ajanõuetele ning peab asendatama moodusega, kus teede korrashoid oleks võimaldatud selleks määratud erisummadest.

Maanteedevõrgu arendamine peab olema rahva kultuurilistest ja majanduslikest nõuetest, millele ei saa takistuseks olla konkurentsi kartus teiste liiklemisvahendite suhtes.

On vajaline leida ja kindlaks määrata maanteede katte normaalne tüüp, millele eelnema peab maanteede täpse tonaasi kindlaksmääramine.

Eduka teede korrashoiu saavutamiseks tuleb võimalikult suuremal määral kasutada teedemasinaid.

Riikidevahelised magistraalteed tuleb korraldada ühtlaselt. Selleks kindlaksmäärata üks kindel magistraal-liin riikide pealinnade ühendamiseks, kus tulevad võimalikult täpselt märkida rahvusvahelised märgid ja signaalid.

Turismi edustamiseks on soovitatav, et piiri läbikäigu-punktid Läti ja Eesti vahel: Ikla—Ainazi, Laatre—Plaatere, Polli—Polites, Valga—Valka, Mäe—Murati, Cirulkrogs—Lauri oleks avatud ühel kindlal kellaajal. Riikide pealinnade magistraalteede piiripunktid peaks võimalikult avatud olema 24 tundi. Eesti ja Läti vahel selliseks punktiks oleks Polli.

Järgmiseks nõupidamiseks on tarviline koguda materjali teede tehnika ja finantsstatistika kohta.

Regulaarsel autoliikumisel sellistel teedel, kus nendest võib tekkida võistlus raudteede, tuleb arvestada mitte ainult raudteede, vaid ka kogu rahva huvidega.

Ühtlasi peeti soovitavaks, et sellised nõupidamised korduks iga aasta. Järgmiseks nõupidamise kohaks määrati kindlaks Eesti ja nõupidamise ajaks augustikuu 1933. a.

Liidu nõukogu järjekorraline koosolek.

peetakse 31. oktoobril s. a. Tallinnas, Harju maavalitsuse ruumides, algusega kell 10.30 hommikul.

Päevakorras:

- 1) Omavalitsus ja ta elanikkond. — Refereerib Riigikogu asjadevalitseja E. Maddison.
- 2) Liiklemise korraldus maal. — Refereerib Teedemin. Maanteedeehit. osak. dir. H. Perna ja Liidu aseesimees P. Männik.
- 3) Informatsioon maavalitsuste ümberkorraldamise kava kohta.
- 4) Läbirääkimisi.

Liidu nõukogu koosoleku järgneval päeval, s. o. 1. nov. s. a., sünnib maavalitsuste poolt lipu üleandmine Piirivalve valitsusele Toompeal, Lossi platsil kell 11.30 päeval.

E. Maaomavalitsuste Liidu ja omavalitsuste tegevusest.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuse koosolek 7. okt. 1932. a., Tallinnas, Liidu büroo ruumides.

Koos 6 juhatuse liiget.

§ 1.

Seisukoha võtmine Heimtali vallavalitsuse kirja kohta riigimõisade kinnisvaramaksust vabastamise asjus.

Heimtali vallavalitsus on pööranud Viljandi maavalitsuse poole palvega, et kinnisvarade maksuinspektori otsusega on Riigimõisade valitsuse põhimääruse alusel kinnisvaramaksust vabastatud riigimõisade maad, milline nähe vallavalitsuse arvates pole aga õiglane ja toob enesega kaasa tunduva valdade tulude vähenemise, eriti nendes valdades, kus asub hulgaliselt riigimõisade maid. Nendel põhjustel palub vallavalitsus korraldust, et riik peaks vastava summa, mis valdadel selle määruse alusel kaduma läheb, valdadele tagasi maksma. Viljandi maavalitsus, ühinedes vallavalitsuse seisukohtadega, on palve saatnud edasi Liidule seisukoha võtmiseks.

Otsustatakse pöörata märgukirjadega Majanduse- ning Kohtu- ja siseministree-

riumi poole, et Riigimõisade valitsuse põhimääruse § 4 tuleks tõlgitseda nii, et riigi otsekohetest maksudest oleks vaba ainult Riigimõisade valitsus, kuid mitte tema ettevõtted, millised taotleavad ärilisi sihte. Kui aga seadus ei luba teisiti tõlgitsemist, siis paluda samme astuda seaduse muutmiseks või valdadele selle määruse alusel kaduma läinud summade tagasimaksmiseks riigi poolt, kuna praegune olukord pole õiglane ja raskendab tunduvalt nende valdade eelarvete täitmist, kus asuvad riigimõisad. Siinjuures tuleb veel äärmärkida asiolu, et ka omavalitsuste koolimajapidamised pole vabad kinnisvaramaksust, sseda enam ei võiks seda olla ka riigimõisad.

§ 2.

Seisukoha võtmine Alliku vallavalitsuse kirja kohta loomaarstide tasumäärade alandamise ja ühtlustamise asjus.

Alliku vallavalitsus on pööranud Liidu poole palvega, et võetaks kaalumisele loomaarstide tasumäärade alandamise ja ühtlustamise küsimus maakondades.

Liidu juhatus asub seisukohale, et tuleks katsuda leida abinõusid, kuidas loomaarstlikku abiandmist teha rahvale kät-

tesaadavaks. Selleks otsustatakse pöörata palvega Loomatervishoiu osakonna ja maavalitsuste poole, et katsutaks loomaarstlikku abiandmise rahvale kättesaamise huvides astuda samme tasumäärade alandamiseks. Selleks tuleks kokkulepe saavutada loomaarstidega. Üksikutes maakondades on see praegu korraldatud nii, et maavalitsused maksavad loomaarstidele kindla fiksumi ja sellega on võimalik olnud loomaarstidega kokku leppida madalamate tasumäärade suhtes.

§ 3.

Seisukoha võtmine Viljandi maavalitsuse kirja kohta Tsiviilkohtupidamise seaduse § 1215-a muutmise asjus.

Maavalitsus palub kaalumisele võtta Ts. kp. seaduse § 1215-a muutmise küsimus vastavalt sellele, et riigi- ja omavalitsuste maksud kuuluksid eesõigustatud nõudmiste hulka võlglaste vara jagamisel sunnimüügil.

Otsustatakse pöörata märgukirjaga Majanduse- ning Kohtu- ja siseministeeriumi poole, et Riigikogu poolt 26. märtsil 1929. aasta vastuvõetud Võlglastelt sissenõutud summade jaotamise korra muutmise seadus Ts. kp. s. § 1215-a muutmise osas muudetakse järgmiselt:ülejäänud summast rahuldatakse nõudmised järgmises järjekorras: 1) nõudmised, mille kindlustuseks panditud müüdüd valasvara (BES § 1469 ja järgmised), 2) riigi- ja omavalitsuste maksunõudmised, 3) taluteenijate ja tööliste palga nõudmised jne....

§ 4.

Seisukoha võtmine Kolga vallavalitsuse kirja kohta üldise vallamaksu sisseadmiseks ja maksude tagajärjekama sissenõudmiseks abinõude leidmise asjus.

Vallavalitsuse poolt soovitatud üldise vallamaksu sisseadmise küsimuses leitakse, et uute maksude sissetoomine praegusel raskel ajal on vastuvõetamatu, küll aga tuleks raskustesse sattunud vallavalitsustele katsuda riigi poolt mõnel muu teel vastu tulla.

Perepoegade- ja -tütarde maksude sissenõudmise asjus perekonna pealt otsus-

tatakse pöörata märgukirjaga Kohtu- ja siseministeeriumi poole, et võetaks kaalumisele küsimus, kas ei oleks võimalik muuta vastavaid seadusi nii, et maksu sissenõudev asutis saaks otseselt pöörata maksuvõlglaste perepoja või peretütre maksu sissenõudmisel perekonnapea poole juhul, kui maksuvõlglaste perepojad ja -tütre töötavad talus perekonnapea juures, kusjuures nende tööst tulev tulu läheb kõik perekonnapeale ja perepoegadel ja -tütardele omal pole mingit erilist või kõrvalist tulu.

Samuti tuleks kaalumisele võtta ka tööliste-maksuvõlglaste võlasummade sissenõudmise küsimus otseselt tööandjalt, kusjuures oleks tööandjal õigus tööliste palga väljamaksmisel maksuvõlga kinnipidada.

§ 5.

Seisukoha võtmine Teedeministeeriumi kirja kohta avalikkude jõuvankritega vedamisel reisijate kindlustamise küsimuses.

Teedeministeerium palub Liidult seisukohta avalikkude jõuvankritega vedamisel reisijate kindlustamise küsimuses, kusjuures ministeerium peab omalt poolt soovitavaks vabatahtlikku kindlustamist.

Otsustatakse teatada ministeeriumile, et kuna ministeeriumis on praegu alles pooleli Jõuvankrite seaduse muutmise seaduse ja samuti ka Jõuvankrite seaduse elluviimise määruse arutamine, siis ei saa Liit soovitavaks pidada selle küsimuse otsustamist eraldi, vaid peab otstarbekohaseks arutada küsimust nimetatud seaduse ja määruse eelnõude juures, kuskohal ka Liit avaldab oma seisukoha.

§ 6.

Seisukoha võtmine Kolga vallavalitsuse kirja kohta viinatšekkide asemaksu riigilt väljanõudmise asjus.

Kolga vallavalitsus palub Liidu kaasaabi, et viinatšekkide asemaks riigilt võimalikult kiirelt väljanõutaks ja valdadele kättesaadetaks.

Otsustatakse pöörata Majandusministeeriumi poole, et valdadele lubatud viinatšekkide asemaks võimalikult kiirelt väljamakstaks, kuna nende sum-

made väljamaksmise viivitamine tekitab valdadele ülesaamatuid raskusi.

§ 7.

Seisukohavõtmine Majanduseministeeriumi kirja kohta Maksupeakomiteesse Liidu poolt kandidaatide määramise asjus.

Majanduseministeerium palub Liidul võimalikult kiirelt määrata Maksupeakomiteesse komiteest äraastunud P. Männiku asemele uued kandidaadid.

Otsustatakse määrata Maksu peakomiteesse kandidaatideks P. Männiku asemel J. Depmann — Harju maavalitsusest, kuna teiseks kandidaadiks jääks endiselt H. Lauri — Viljandi maavalitsusest.

Ühtlasi otsustatakse pöörata ministeeriumi poole palvega, et ministeerium võtaks kaalumisele Maksustamise korraldamise seaduse § 8 II lõike p. 1. muutmise küsimuse selles osas, et vanaduse tsensus alandataks 30 aasta pealt 25 aasta peale, kuna praeguse korralduse juures vastavate kandidaatide leidmine asutustele ja organisatsioonidele võib raskusi sünnitada.

§ 9.

Liidu nõukogu kokkukutsumise aja ja päevakorra kindlaksmääramine.

Liidu nõukogu otsustatakse kokkukutsuda 31. okt. s. a. Harju maavalitsuse ruumides algusega kell 1/211 hommikul. Nõukogu koosoleku päevakorda võtta järgmised küsimused.

- 1) Kogukonna probleemne omavalitsuste elus. Refereerib Riigikogu asjadevalitseja E. Maddison.
- 2) Liiklemise korraldus maal. Refereerivad Teedeministeeriumi esitaja H. Perna ja Liidu poolt P. Männik.
- 3) Informatsioon maavalitsuste ümberkorraldamise kava kohta.
- 4) Läbirääkimisi.

Kolmanda päevakorra punkti all oleks mõeldud lühike informatsioon Liidu juhatuse poolt Kohtu- ja siseministeeriumi poolt väljatöötatud maakonnaomavalitsuse ümberkorraldamise kava ja põhimõtete kohta. Kui aga vahepeal peaks ministeeriumis valmima kindel seaduse eelnõu, siis tuleb juhatusel pidada enne nõukogu koosolekut veel üks koosolek, kus saaks võetud seisukoht selle eelnõu kohta ja võiks esineda juba kindlate ettepanekutega nõukogule.

Küsimusi ja vastuseid.

Küsimus Nr. 32. Võlgnikult sissenõutud summa jagamisest.

Kohalise jaoskonna kohtupriistav toimetades koos eravõlgade sissenõudmisega Adm. sissenõudm. seaduse § 40. alusel vallaomavalitsuse maksude sissenõudmist, jagab vallasvara sunnimüügil saadava rahasumma proportsionaalselt eravõlgade ja omavalitsuste maksuvõlgade summadele. Kas sarnane summade jaotus on õige? Kas ei peaks kohtupriistav sunnimüügil saadavast summast kinnipidama terve sissenõudmisele kuuluva maksuvõla ja sellest järele jääva summa jagama eravõlgnikkude vahel?

K. vallavalitsus.

Vastus: Võlglastelt sissenõutud summade jaotamise korra muutmise seaduse alusel Tsiv. kp. seaduse § 1215-a muutmise osas (RT 32 — 1929) ei kuulu riigi ja omavalitsuste maksuvõlgade nõudmised eesõigustatud nõudmiste hulka ja sellega on kohtupriistavi tegevus täiesti seaduslik.

Kuna aga praegune kord pole õiglane, siis esitas Liit märgukirja kohtu- ja siseministeeriumile, et nimetatud seadus muudetaks nii, et riigi ja omavalitsuste maksuvõlgade nõudmised kuuluksid eesõigustatud nõudmiste hulka.

Küsimus Nr. 33. Kinnisvaramaksu jaotamisest.

Vastava seaduses saab vald poole ja maakond poole kinnisvaramaksust alates 1932. a. Kinnisvarade maksuinspektor nõuab, et endiste aastate maksuvõlad ja nende viivitus % jagataks endisel alusel, s. o. 1/4 riigile, 1/4 vallale ja 2/4 maakonnale. Kas on see nõudmine seadusepärane, kuna kinnisvarade maksu seaduse muudatus võlgade kohta erandit ei tee?

Vallasekretär F. V.

Vastus: Maal asuvate kinnisvarade kinnisvarade maksu seaduse muutmise seadusega (RT 25 — 1932. a.) on kaotatud endine maksujaotamise kord ja asetatud uuega, mille järele kõik sissetulnud maks jaotatakse valla ja maa-

konna vahel. Uue seaduse järele ei ole erandit tehtud jooksva-aasta maksu ja maksuvõla vahel, mispärast ei või olla seaduslikku alust kinnisvarade maksuinspektori nõudmisel. Kui viimane jääb siiski oma nõudmise juure, siis tuleb asja lõplik otsustamine anda kohtu lahendada.

Küsimus Nr. 34. Maksu sissenõudmisest surnud maksuvõlglaselt.

Kohalik konstaabel saadab järjekindlalt tagasi isikumaksu nõudelehti põhjusel, et võlgnik on surnud. Konstaabel seletab oma tegevust asioluga, et kui võlgnik surnud, siis ei kuulu isikumaksu võlg tema varandusest sissenõudmisele. Palun vastata kas konstaabli tegevus on seaduslik juhul, kui maksumääramisel isik elas ja ta seaduslikult isikumaksuga maksustati?

Vallasekretär F. V.

Vastus: Meie seaduste üldpõhimõtete järele ei vabasta võlgniku surm teda võla tasumisest, vaid võlg nõutakse sisse kas tema parandustombust, või isikutelt kallele võlgniku varandus üle läks. Kuna isikumaksu suhtes Ajutine seadus valla ja maakonnaomavalitsuste sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete kohta (RT 18/19 — 1920) ja selle muutmise seadus (RT 25 — 1932) ei sisalda erandit, siis ei ole konstaabli teguviis seaduslik, ning surnud maksuvõlglaste võlg nõutakse sisse tema parandustombult. Muidugi pidi maksualune isik elama maksu määramise ajal.

Küsimus Nr. 35. Viivitusprotsendi määrast lisakinnisvaramaksu sissenõudmisel.

Kas valla heaks võetavalt lisakinnisvaramaksu võlalt on õigus nõuda viivitusprotsenti ja kui suurel määral?

U. vallavalitsus Virumaal.

Kohtu- ja siseministeeriumi adm. osak. ringkirja kohaselt 9. veebr. s. a. nr. 1845 võib riigikorra ja valla maksude tasumise viivituse eest võtta viivitusraha, vastavalt Adm. sissenõudmise seaduse § 70-le, 6% aastas, kui maksuseadustes ei ole ettenähtud eri %-di määra. Omavalitsuste maksuseaduste muutmise seadus (RT 83/84 — 1924) näeb aga ette lisakinnisvaramaksu viivitus % määrana 2% kuus. Maksustamise korralduse seaduse maksmapanemise seadusega (RT 1 — 1932) maksab esimesest veebruarist 1932 Maksustamise korralduse seaduse § 109 küll maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu suhtes, kuid mitte lisakinnisvara maksu suhtes. Sellega tuleb õigeks pidada seisukohta, et lisakinnisva-

ramaksu viivitus %-i sissenõudmisel tuleb arvestada kahe protsendiga kuus.

Küsimus Nr. 36. Eelarveliste ülejääkide tagavarakapitaliks kandmisest.

Kas vallavalitsuste arvepidamise korra § 69 on maksev ka 1931/32 ja 1932/33 eelarve ülejäägi kohta, või omab see maksuvuse alles 1933/34. aasta eelarve ülejäägi kohta?

T. vallasekretär.

Vastus: Arvepidamise korra § 69 järele kantakse eelarve ülejääk tagavarakapitaliks sel määral kui ta koguneb eelmiste aastate tulude sissetulekuga. Uus arvepidamise kord hakkas maksma 1. aprillist 1932, ning sellega tulevad kõik eelarvelised ülejäägid, mis tulevad ilmsiks ja jäid arvele ning kasutamata peale 1. aprilli 1932. a. kanda tagavara kapitaliks.

Küsimus Nr. 37. Tagavarakapitali kasutamisest.

Vallavalitsuse arvepidamise korra §69 järele tagavarakapitali võib tarvitada laenu eelarve tulude viibimisel kulude ajutiseks katmiseks kuni tulud laekuvad. Kas laenu tegemisel tagavarakapitalist sarnasel korral, kui tagavarakapital on valla kassas sularahana või jooksva arvel, tuleb laen raamatust läbi kanda vastava operatsiooniga, või võib seda teha ka ilma selleta?

T. vallasekretär.

Vastus: Kui laen tehakse tagavarakapitalist eelarve korras, näiteks lisaelarvega, siis tuleb laen loomulikult raamatust läbi kanda. Kui see sünnib ainult ajutiselt lühiajaliste tarviduste vältimiseks, siis ei ole see nõuetav. Viimasel juhul peab muidugi tagavarakapital eelarve aasta lõpuks olema kohal.

Küsimus Nr. 38. Naturaalkohustuste summade ülejääkide läbikandmisest.

Kuidas kanda läbi raamatutest naturaalkohustuste summade ülejääk? (pearaamatu naturaalkohustuste teosaatmise arve krediti saldo 31. märtsil 1932. a.).

T. vallasekretär.

Vastus: Naturaalkohustuste summade ülejääk tuleb kanda läbi harilikus korras raamatutest ning jääb ka aasta lõpuks pearaamatusse ülesse. Saldo jääb edasi naturaalkohustuste arvele, kuid tuleb järgmise aasta eelarvesse sisse võtta.